Actul verbal expresiv de tip scuză – considerații preliminare

Daiana FELECAN*

Keywords: *apology*; *expressive speech act*; *performative utterance*; *offence*; *taking responsibility*

1. Introducere

În redactarea acestei prime părți, am avut ca bază bibliografică teza de doctorat a doamnei Viorica Cebotaroș (2017), sinteză foarte reușită a principalelor teorii referitoare la definirea scuzei.

Rostul comunicării nu se rezumă doar la a transmite informații despre sine și despre lume, ci aceasta are în vedere și stabilirea, menținerea și, eventual, întreruperea relațiilor interumane. Rolul scuzei este în primul rând acela de a conserva buna înțelegere dintre interlocutori și de a repune pe făgașul normal un posibil dezacord dintre aceștia. Importanța recurgerii, la nevoie, la scuză este cu atât mai mare, cu cât acest act verbal are puterea de a regla deopotrivă raporturile interpersonale, dar și pe acelea dintre națiuni, dacă se au în vedere relațiile diplomatice (vezi Battistella 2014; Celermajer 2009; Harris, Grainger et alii 2006; Kampf 2008, 2009a, 2009b, 2013; Kampf, Löwenheim 2012).

Pornind de la legătura care se stabilește între limbă și cultură și de la premisa că scuza se manifestă în fiecare dintre culturi, vom încerca să descoperim specificul scuzei în cultura română, mijloacele ei de redare și funcțiile comunicative pe care le dezvoltă în diferite tipuri de discurs. Așadar, scopul pe care ni l-am propus a fost acela de a defini scuza, de a-i evidenția cele mai frecvente mijloace de exprimare în limba română și de a urmări modul în care Președintele României formulează cererea de scuze în câteva tipuri de discurs formal.

2. Actualitatea cercetării

Problematica scuzei a preocupat o seamă de lingviști din alte spații geografice (Blum-Kulka 1982; Popa, Cebotaroș 2016; Cebotaroș 2017; Celermajer 2009; Chapman, Thomas 2008; Coulmas 1981; Fraser 1981; Kerbrat-Orecchioni 1992, 1994, 1996, 2005; Ogiermann 2009; Olshtain, Cohen 1983; Olshtain 1989; Owen 1983), în timp ce în țara noastră, interesul asupra subiectului este slab reprezentat (Mihăilescu 2004 – scuza în română și spaniolă: perspectivă interculturală; Zvirid 2013 – actele verbale expresive în limba română). Studiul nostru este unul de pragmatică socioculturală, fapt care ne va conduce la concluzii legate de modul de exprimare și de evaluare a scuzei în vorbire.

* Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare, România.

Scuza a fost abordată din perspectiva unor discipline diferite, de unde și multitudinea accepțiilor sub care circulă. Ne vom rezuma doar la punctul de vedere psihologic, din prisma căruia practicarea scuzei înregistrează reale beneficii asupra emițătorului; din punct de vedere pragmatic, scuza se centrează pe imaginea receptorului.

În general, scuza a fost definită din perspectivă formală și funcțională. Formal, principalele structuri de exprimare a scuzei în limba română sunt: *Scuze*!, *Scuză-mă*!, *Scuzați-mă*!, *Îmi cer scuze*!, *Cer scuze*!, *Îmi cer iertare*!, *Cer iertare*!, *Iartă-mă*!, *Iertați-mă*! Mijloacele directe și cele indirecte de a-și cere scuze, însoțite, de regulă, și de manifestări ale limbajului paraverbal și de ale celui nonverbal, ajută la o mai eficientă credibilizare a emițătorului (dorința sinceră de a-și cere scuze). Diversitatea structurilor care pot fi considerate scuze face inoperant criteriul de definire formal. Este motivul pentru care o parte dintre lingviști s-au ghidat în definirea scuzei după criteriul funcțional. Goffman (1971: 113, *apud* Cebotaroș 2017: 17) se numără printre cercetătorii care au definit scuza având la bază principiul funcțional. Potrivit lui, scuza este „un gest prin care are loc împărţirea sinelui în două părţi: o parte care poartă vină pentru ofensa comisă şi o parte care acceptă învinuirea adusă şi, prin implicaţie, merită să fie acceptată înapoi în comunitate". De aici rezultă că inculpatul recunoaște că a comis o nedreptate socială și că își ia angajamentul să-și corijeze acțiunile viitoare. Leech (1983: 124–125, *apud* Cebotaroș 2017: 17) analizează, de asemenea,

> rolul scuzei în relația dintre interlocutori: […] scuza exprimă un regret pentru o ofensă adusă R de către E și implică o tranzacție în sensul că este o ofertă de a schimba dezechilibrul ce există în relația dintre R și E. Scuza poate fi interpretată atât ca un act prin care se recunoaște dezechilibrul în relația R – E, cât și ca o încercare de a restabili echilibrul pierdut.

Studiile care interpretează scuza din perspectiva pragmaticii pornesc de la teoria politeţii formulată de Brown, Levinson (1987), conform căreia „scuza vizează necesitatea de a menține imaginea R" (*apud* Cebotaroș 2017: 17). Holmes (1990: 159, *apud* Cebotaroș 2017: 17) descrie scuza drept un act social, orientat spre neafectarea imaginii R, adică urmărește remedierea ofensei pentru care E îşi asumă responsabilitatea şi, ulterior, restabilirea echilibrului dintre E şi R. Olshtain (1989: 156) defineşte scuza drept

> un act de limbaj ce oferă suport R care a fost afectat negativ de o ofensă. Cercetătoarea susţine, de asemenea, că, prezentând scuze, E este gata să se umilească într-o oarecare măsură și să-și recunoască greșeala și responsabilitatea pentru cele întâmplate. În așa fel, scuza devine pentru R un act valorificant (*face-saving*), iar pentru E – un act amenințător (*face-threatening*).

Marquez-Reiter (2000: 45, *apud* Cebotaroș 2017: 18) afirmă că

> scuza reprezintă o acţiune redresivă prin faptul ca ea aduce în situație normală un comportament amenințător pentru imaginea publică a R, recunoscându-se prin aceasta dorinţa R de a nu fi ofensat. Cu alte cuvinte, scuza este un act valorificant pentru R și unul amenințător pentru E. Cercetătoarea definește scuza drept acțiune care vine să compenseze o ofensă comisă de către E și care l-a afectat pe R.

Studiile de psihologie și sociologie arată că scuza este un fenomen care valorifică imaginea emițătorului. Există, totodată, și studii de lingvistică, în care interesul este îndreptat tot asupra emițătorului. Astfel, Edmondson şi House (1981: 153, *apud* Cebotaroș 2017: 18) afirmă că

> scopul scuzei nu este doar de a satisface R, acest act de limbaj fiind benefic și pentru E, întrucât, prin intermediul scuzei, E își restabilește statutul său social. Putem deduce, așadar, că scuza este benefică pentru ambii interlocutori.

Fraser (1981: 259, *apud* Cebotaroș 2017: 18) are aceeași opinie când susține că

> vinovatul recunoaște că interlocutorul său a fost deranjat din cauza sa; el încearcă să corecteze situația creată prin prezentarea scuzelor respective. În felul acesta, E se eliberează dacă nu de întreaga povară a responsabilității morale, apoi, cel puțin, de o parte a ei.

Holmes (1990: 162, *apud* Cebotaroș 2017: 18) menţionează că „un schimb reparator […] poate redresa simultan atât imaginea E, cât şi pe cea a R, mai cu seamă în situațiile când E explică cauzele ce au provocat ofensa”. Cu toate că scuzele îmbunătățesc imaginea receptorului, acestea nu o știrbesc pe cea a emițătorului. Cea din urmă este periclitată numai atunci când motivul pentru care se impun scuzele este unul cât se poate de serios. Atunci, inculpatul își minimizează considerabil imaginea prin asumarea vinei, în timp ce o maximizează pe cea a interlocutorului, instanță care devine hotărâtoare a sorții viitoare a celor doi.

Prelucrând informații din bibliografia destinată parametrului investigat, Cebotaroș (2017: 19) încearcă o definiție a scuzei:

> Scuza este un gest de respect, prin care se recunoaște dreptul victimei de a nu mai fi tratată în felul în care a fost tratată. Cerându-și scuze, vinovatul anunță, într-un fel, că știe că victima nu a meritat o asemenea adresare. Importanța acestei recunoașteri devine mai evidentă atunci când ea lipsește, întrucât aceasta ar însemna că valoarea morală a victimei continuă să fie depreciată. Prin urmare, scuza are un impact psihologic asupra victimei în ceea ce privește statutul său moral. Totodată, scuza influențează pozitiv și asupra vinovatului, prin capacitatea ei de a-l elibera de greutatea remușcărilor, aducându-i, într-un fel, liniște psihologică.

Din prezentarea sumară a definițiilor scuzei, rezultă că aceasta are avantaje atât pentru emițător, cât și pentru receptor, deoarece contribuie la reechilibrarea relațiilor, prin anularea conflictului, pierdute în urma comiterii ofensei.

Scuza face parte din categoria „schimburilor reparatorii” (Goffman 1971: 90, *apud* Cebotaroș 2017: 21), deoarece cuprinde

> rutine și ritualuri verbale și nonverbale, care sunt folosite pentru a diminua o jignire, o insultă sau o ofensă, comisă de către unul din indivizi. Acesta ar trebui să repare, într-un fel, printr-un comportament verbal și/sau nonverbal cele întâmplate, restabilind, astfel, relațiile care sunt puse în pericol de un comportament ce ar putea fi considerat ofensator. Pentru un final reușit al acestui act și deci pentru restabilirea echilibrului pierdut, cel care a fost ofensat urmează să sugereze că acceptă scuza: or aceasta ar fi suficient pentru ca relațiile lor să revină la normal. Acceptarea scuzei transformă activitatea reparatorie în schimb reparator, care încurajează reînnoirea cursului obișnuit al interacțiunii sociale.

Activitatea reparatorie „permite participanţilor să-şi urmeze drumul, dacă nu cu satisfacţia de a vedea incidentul închis, cel puţin cu dreptul de a se comporta ca şi cum incidentul ar fi închis şi echilibrul ritualic restabilit” (Hoarţă-Cărăuşu, 2003: 44, *apud* Cebotaroș 2017: 23).

Goffman (1971: 113, *apud* Cebotaroș 2017: 25) indică următoarele elemente componente ale scuzei:

> 1. Exprimarea jenei și a întristării; 2. Clarificarea faptului că vinovatul știe ce comportament a fost așteptat și că înțelege și regretă aplicarea sancțiunii negative; 3. Respingerea verbală, repudierea și refuzul de a recunoaște comportamentul greșit, împreună cu defăimarea de sine pentru asemenea comportament; 4. Susținerea unui comportament corect și promisiunea să-l respecte în viitor; 5. Remușcarea și dorința voluntară de a restitui paguba.

3. Scuza – ca act reparator

Caracterul reparatoriu al scuzei are în vedere abolirea sensului ofensator al unei remarci, fapt care va conduce la reechilibrarea relațiilor dintre interlocutori și la restabilirea armoniei comunicative. Goffman (1971: 116, *apud* Cebotaroș 2017: 26–27) împarte scuzele în *rituale* („când vinovatul își raportează relația sa, pe de o parte, unor reguli pe care le-a încălcat prin comportamentul său, iar, pe de altă parte, persoanelor prezente, ale căror teritorii ar fi trebuit protejate conform acestor reguli”) și *restitutive* („se referă la situațiile când se aduce despăgubire, în special de natură materială, persoanei care a avut de suferit și, prin implicație, regulilor care ar fi protejat-o”). Una dintre funcțiile principale ale caracterului reparator este asumarea responsabilității de către cel care a ofensat și declararea disponibilității sale pentru respectarea obligațiilor sociale. Când își cere scuze, individul face dovada că pentru el contează în primul rând conservarea relației cu celălalt și nu strădania de a demonstra că are dreptate. Indiferent de gravitatea faptei comise, se impune ca cel care a greșit să formuleze scuze.

O altă funcție capitală a schimbului reparator este dovada că suntem de acord să subscriem codului de conduită socială. Când o persoană comite o ofensă și ea nu dorește ca aceasta să modifice relațiile cu persoana ofensată, va recurge la o activitate reparatorie, care să neutralizeze ofensa. Neutralizarea de tip verbal implică prezentarea de scuze, iar cea de tip nonverbal, care a provocat o daună materială, presupune o înlocuire a obiectului deteriorat cu un altul nou. Cu toate acestea, pentru reabilitarea ofensatorului, nu este suficientă recompensa materială, ci este nevoie și de cererea de scuze. Atunci „vindecarea” va fi completă. Manifestarea comportamentului reparator nu poate anula ofensa, ci poate doar deplasa centrul de interes de pe aceasta pe exprimarea regretului (vezi Kerbrat-Orecchioni 1994: 150, *apud* Cebotaroș 2017: 28).

Privită din perspectiva actelor de limbaj, ni se oferă posibilitatea de a observa condițiile care duc la reușita acestui act verbal. Datorită capacității considerabile de a repara conflictele dintre participanții la actul comunicativ, scuza este una dintre strategiile de punere în practică a politeții verbale.

3.1. Scuza și teoria actelor de limbaj

În abordarea pragmatică a limbii, actele de limbaj sunt utilizate cu anumite scopuri. Prin limbă, se realizează diverse acțiuni: a ruga, a declara, a cere scuze, a invita etc. Pentru ca destinatarul să poată decoda corect un mesaj, este necesar ca acesta să aibă în vedere contextul general în care enunțul se produce.

Teoria actelor de limbaj își are originea în lucrarea lui J. Austin (1965). În concepția sa, limbajul nu mai este socotit un mijloc prin intermediul căruia se descrie lumea, ci o formă de acțiune. Altfel spus, procesul comunicativ nu are drept scop doar schimbul de informație dintre agenții locutori, ci ei se influențează reciproc. Austin distinge între enunțuri *constatative* (care descriu lumea) și enunțuri *performative* (care pun în act acțiunile transmise prin anumite verbe). În cele din urmă, filozoful britanic ajunge la concluzia că fiecare enunț reprezintă realizarea unei acțiuni.

Actul de comunicare (rostirea de către vorbitor a unui enunț) are trei componente: *locuționară*[1], *ilocuționară*[2] și *perlocuționară*[3]. Actul ilocuționar arată ce tip de acțiune realizează vorbitorul în adresarea lui către interlocutor. Un enunț nu doar spune ceva, ci realizează concomitent o acțiune. Enunțurile performative (cum este și cel implicat în frazele care cer scuze) pot fi *reușite* sau *nereușite*. Dacă receptorul înțelege regretul emițătorului în cazul enunțului de tip scuză, actul este reușit. J. Searle (1969, 1979) a îmbunătățit teoria magistrului său J. Austin, aducând în discuție intenția vorbitorului.

Alți cercetători au aprofundat teoria actelor de limbaj cu privire la scuză. Goffman (1971, *apud* Cebotaroș 2017: 33)

> distinge scuzele *substanţiale*, motivate de regret pentru ofensa comisă, de cele *rituale*, al căror scop este de a respecta anumite reguli sociale. E uşor de observat că pentru aceste două feluri de scuze, condiţia de sinceritate nu va fi aceeaşi. S-ar putea ca, pentru scuzele rituale, această condiţie să lipsească în general. Adesea „Scuzaţi!"

[1] Actele *locuționare* „sunt acte de emitere a unor enunțuri cu o anumită structură fonetică, gramaticală și semantică. În terminologia lui J. Austin, un act locuționar include un act *fonetic* (de rostire a unor sunete), unul *fatic* (de rostire a unor cuvinte în concordanță cu regulile unei anumite gramatici și cu o anumită intonație) și unul *retic* (de atribuire a unui sens și a unei referințe enunțului) […]". Actele locuționare „sunt independente de contextul comunicativ. Sub aspect locuționar, enunțurile pot fi gramaticale și negramaticale" (DSL 2005: 298–299).

[2] Actul *ilocuționar* „asociază conținutului propozițional al unui enunț o forță convențională specifică, determinată de intențiile comunicative ale emițătorului […]". „Dintre numeroasele soluții de clasificare a actelor ilocuționare este mai frecvent adoptată aceea a lui J. Searle, care identifică cinci clase de bază: 1) acte *reprezentative* – acte exprimând angajarea emițătorului față de adevărul propoziției asertate […]; 2) acte *directive* – acte exprimând încercarea emițătorului de a-l determina pe receptor să facă o anumită acțiune […]; 3) acte *comisive* – acte exprimând angajarea emițătorului de a efectua o anumită acțiune […]; 4) acte *expresive* – acte exprimând o anumită stare psihologică sau atitudine, determinată de o proprietate sau o acțiune a emițătorului sau a receptorului […]; 5) *declarații* – acte prin intermediul cărora se realizează o anumită stare de fapt și a căror performare reclamă un anumit cadru instituțional […]". „Exprimarea directă a forței ilocuționare se realizează prin intermediul verbelor performative (*a afirma, a porunci, a promite, a mulțumi, a se scuza* etc.) […]" (DSL 2005: 256–257).

[3] Actele *perlocuționare* „sunt constituite de efectele pe care le produce asupra receptorului rostirea unor enunțuri cu o anumită forță ilocuționară". Sunt dependente de contextul comunicativ (DSL 2005: 384).

> este rostit fără ca vorbitorul să simtă vreun regret. Mai mult decât atât, scuza poate fi spusă și ironic.

Sorea (2007: 38, *apud* Cebotaroș 2017: 33) afirmă că un enunț poate fi reușit chiar dacă emițătorul nu este sincer în cele asertate. Se poate întâlni și situația când vorbitorii își cer scuze pentru neajunsuri necomise de ei: *Regret că plouă afară*. Tot astfel, se pot performa scuze pentru lucruri care nu reprezintă ofensă pentru interlocutori (tusea, strănutul). Scuza poate fi formulată și prin enunțuri care nu au conținut propozițional: *Cer scuze* în loc de *Cer scuze pentru că v-am stropit cu mașina*. Este un exemplu de conținut propozițional presupus, neexprimat direct, dar recognoscibil în virtutea cunoștințelor comune de care dispun interlocutorii împărtășind aceleași valori culturale. Uneori, și o interjecție poate exprima o scuză, mai ales dacă i se asociază o anumită expresie a feței, o intonație specifică: *Vai*!

Analizând diferitele păreri ale cercetătorilor cu privire la condiţiile de reuşită ale scuzei, conchidem – alături de Cebotaroș 2017: 35 – că

> este greu de formulat asemenea condiţii pentru acest act de limbaj din cauza diversităţii mari de structuri folosite pentru a exprima o scuză. Dificultatea cea mai mare o prezintă scuzele indirecte, a căror valoare poate fi percepută doar în context.

Scuza este un *act de vorbire expresiv*, adică exprimă starea psihologică de tip regret. Totodată, este și un *act directiv*, deoarece locutorul încearcă să-l determine pe interlocutor să facă ceva: „gradul de intensitate a acestor încercări diferă de la încercări foarte modeste, precum ar fi invitaţia, până la încercări insistente, precum e ordinul” (Cebotaroș 2017: 36).

> Nu este vorba despre o acţiune fizică, ci de una morală – vorbitorul îl roagă pe interlocutorul său să-l ierte şi, de fapt, îşi doreşte să primească iertare, iar prin aceasta – să restabilească echilibrul interacţional. Deci enunţul *Scuză-mă*!/*Iartă-mă*! ar putea fi considerat drept o rugăminte de a fi iertat. Mai mult ca atât, ca şi în cazul directivelor, este posibilă utilizarea formei de imperativ a verbelor menţionate mai sus cu te/vă rog mult/frumos/din suflet (*ibidem*: 36–37).

3.2. Scuza în teoria politeții

În prezentarea scuzei din perspectiva politeții lingvistice, părerile cercetătorilor sunt divergente, referindu-se la gradul în care scuza afectează imaginea emițătorului și a receptorului. Considerat întotdeauna benefic pentru imaginea receptorului, actul scuzei este socotit amenințător pentru imaginea emițătorului de către o categorie de lingviști: a cere scuze implică umilirea în fața receptorului (vezi Brown, Levinson 1987; Kerbrat-Orecchioni 1992, 1994, 1996, 2005; Lakoff 2001; Leech 1983). Conform altor opinii, actul scuzei ar fi valorizant pentru imaginea pozitivă a emițătorului, fiindcă astfel se încearcă o reducere a distanței dintre interlocutori în urma verbalizării ofensei (vezi Holmes 1990; Ogiermann 2009).

> Beneficiul adus imaginii pozitive a E (prin faptul că acesta apare ca o persoană cu un înalt nivel de cultură) este mult mai mare în comparație cu pierderea adusă imaginii sale negative (prin faptul că face ceea ce nu dorește, or nimeni nu dorește să se umilească). Astfel, scuza are caracter valorizant pentru ambii interlocutori, chiar dacă imaginea negativă a E este, totuși, puțin afectată (Cebotaroș 2017: 56).

3.3. Tipuri structurale

*3.3.1. Tipul **a (se) scuza***

Scuze! – formă prescurtată, restul din formula *Îmi cer scuze*! Substantivul apare uneori ca incipit – formulă inițiatoare de conversație/prefață –, când vorbitorul nu își cere propriu-zis scuze, ci intenționează să demonstreze că este bine educat: ***Scuze**, îmi dați voie să mă așez lângă dumneavoastră*?

Îmi cer scuze!

*În primul rând **îmi cer scuze** că nu am reușit să răspund tuturor mesajelor voastre de weekendul acesta în care am lipsit din oraș... azi am revenit, și am avut parte de o SUPER SURPRIZĂ cu ocazia zilei mele de naștere!*
(https://www.facebook.com/dr.patriciasitaru/photos/%C3%AEn-primul-r%C3%A2nd-%C3%AEmi-cer-scuze-c%C4%83-nu-am-reusit-s%C4%83-r%C4%83spund-tuturor-mesajelor-voastr/1914986735401015/)

Scuză-mă!

***Scuză-mă**, tipul ăsta este deja ocupat cu o fată sexy născută în iulie* (https://garibald.ro/59-scuza-ma-tipul-asta-este-deja-ocupat-cu-o-fata-sexy-nascuta-in-iulie-t-shirt-pentru-barbai.html).

Scuzați-mă!

*„**Scuzaţi-mă**, unde e drumul spre Moscova?”, întrebă ironic, în poloneză, ministrul ucrainean al Apărării, Oleksii Reznikov, la bordul unui tanc de luptă de tip Leopard 2*
(https://stirileprotv.ro/stiri/international/ucrainenii-se-dau-mari-cu-tancurile-leopard-2-din-polonia-scuzati-ma-unde-e-drumul-spre-moscova-video.html).

*3.3.2. Tipul **a ierta***

Iartă-mă!

***Iartă-mă**, iubito, că mi-a luat ceva timp să-mi dau seama…* (https://daddycool.ro/stil-de-viata/iarta-ma-iubito).

Iertați-mă! – utilizare ironică:

***Iertați-mă** că îmi place să promovez sau să fac reclamă, cum ziceți voi, turismului! **Iertați-mă** că nu merg pe banii voștri în concedii! **Iertați-mă** că nu vă arăt facturile, dar nefiind politician și nefăcând afaceri cu statul român, consider că nu trebuie să dovedesc nimănui ce fac eu cu banii mei!*
(https://www.wowbiz.ro/daniel-buzdugan-e-suparat-pe-fanii-lui-iertati-ma-ca-nu-merg-pe-banii-vostri-in-concedii-16338567).

Îmi cer iertare!

Îmi cer iertare dacă ai plâns și nu ți-am șters lacrima sau dacă am fost mai întâi egoistă înainte de a fi prietenă
(https://www.facebook.com/momenteinviata/posts/586963481347427/?locale=ro_RO).

Verbul *a ierta*, în toate ocurențele sale, se folosește mai ales în relația cu divinitatea:

***ÎMI CER IERTARE**, DOAMNE, TATĂ SFINTE/DE TOT CE E PĂCAT ÎN VIAȚA MEA/DE TOT CE AM VORBIT ȘI N-A FOST BINE/ȘI PENTRU*

GÂNDURILE RELE, DĂ-MI IERTAREA TA (https://www.resursecrestine.org/poezii/30110/imi-cer-iertare).

*Doamne, **iartă-mă**, că am greşit înaintea Ta!* (https://doxologia.ro/cuvinte-duhovnicesti/doamne-iarta-ma).

Îmi pare rău!

***Îmi pare rău**, sincer **îmi pare rău**. Am făcut mai multe greşeli decât sunt ore într-o zi. Singurul lucru pe care nu-l voiam era să te pierd. Şi uite că am făcut-o* (https://www.facebook.com/Dj.Ardeleanu/photos/a.424657115046256/804485433730087/?type=3).

Regret!

*Sunt mamă a doi copii și **regret** că l-am făcut pe al doilea. Mă simt ca într-o capcană și nu știu ce să fac* (https://www.qbebe.ro/familia/probleme_familiale/sunt-mama-a-doi-copii-si-regret-ca-l-am-facut-pe-al-doilea-ma-simt-ca-intr-o-capcana-si-nu-stiu-ce-sa-fac).

Fiecare dintre utilizările imperative de mai sus poate avea intenție comunicativă nedisimulată, adică cererea autentică de scuze, sau poate fi folosită într-un registru ironic.

4. Scuza în discursul public – cazul Klaus Iohannis

Am ales exemplul Președintelui României, deoarece a fost pus în câteva situații de a formula cererea de scuze public. Precizăm că situațiile în care Klaus Iohannis și-a cerut scuze sunt mai multe decât cele inventariate de noi, însă ne-am oprit doar la acelea în care cuvintele președintelui au fost redate întocmai și nu prin intermediul Administrației Prezidențiale (care recurge invariabil la formularea: *Președintele României și-a cerut scuze*…), pe noi interesându-ne structura în care a fost inclusă cererea de scuze.

Pe când era președinte PNL, Klaus Iohannis a făcut o afirmație jignitoare la adresa profesorilor care nu și-au putut cumpăra șase case din meditații asemenea sieși, folosind termenul „ghinion”:

*A fost un răspuns foarte neinspirat şi... chiar cred că e momentul, dacă cineva s-a simţit jignit, **să-mi cer scuze** în public, ceea ce fac. Am avut, recunosc, o zi proastă şi dacă acea afirmaţie nefericită a supărat pe cineva, îmi asum vina. **Cer scuze**, asta este. Însă, ghinionul există la dascăli* (https://adevarul.ro/politica/klaus-iohannis-isi-cere-scuze-fata-de-profesori-a-1572409.html).

În continuare, Iohannis se justifică, dezicându-se de faptul că ceea ce a declarat ar fi o scuză, ci o prezentare a unei situații:

Ca să înţelegeţi unde am vrut să bat. În ultimii 25 de ani, nu în ultimii doi, trei, dascălii au avut ghinion, fiindcă nicio guvernare nu a vrut să-i bage în seamă. Încă din ’90 au rămas întotdeauna ultimii când a fost vorba de salarii, au rămas ultimii. Când a fost vorba de condiţii de muncă, au rămas ultimii, şi aşa mai departe. În toate guvernările au rămas tot în coadă şi nu li s-a rezolvat problema. Asta este esenţa lucrurilor, şi despre asta a fost vorba. Eu cred că educaţia este extrem de importantă, şi dacă vă amintiţi, din programul meu este nucleul, este punctul cel mai important. Şi da, salarizarea dascălilor este importantă. Nu poţi să te aştepţi de la un dascăl care

> *are un venit care e foarte apropiat de salariul minim să fie extrem de performant şi extrem de motivat şi să nu primească bani nici să-şi plătească măcar întreţinerea* (https://adevarul.ro/politica/klaus-iohannis-isi-cere-scuze-fata-de-profesori-a-1572409.html).

Johannis își asumă vina pentru răspunsul „foarte neinspirat” și consideră că este necesar să-și ceară scuze public, dar numai cu condiția „dacă cineva s-a simțit jignit”. Rezultă că în alte circumstanțe, scuzele lui nu s-ar impune/nu s-ar justifica. Simte nevoia unei precizări suplimentare: el își cere scuze, însă și explicitează actul în sine: „ceea ce fac”. Comiterea ofensei este pusă pe seama unei zile proaste și în continuare el condiționează actul cererii de scuze: „dacă acea afirmație nefericită a supărat pe cineva, îmi asum vina”. Cumva, el lasă loc îndoielii: probabil că acea „afirmație nefericită” (orice afirmație nefericită jignește) nu a supărat pe nimeni și, în aceste condiții, el nu își asumă vina. Apoi, apelează la formula eliptică și neutră „cer scuze” și conchide „asta este”. Rezultă că nu așteaptă nicio reacție de iertare din partea celor ofensați; el și-a făcut datoria cerută de poziția oficială pe care o deține, dar nu îl interesează repercusiunile gestului său verbal. „Asta este” reprezintă un mod de a rezolva în cheie nepoliticoasă un discurs de o asemenea gravitate. Mai mult, își menține atitudinea arogantă prin reluarea substantivului „ghinion” în fraza: „Însă, ghinionul există la dascăli”. Prezența conectorului „însă” este un alt argument că nu se dezice de răspunsul-ofensă, fapt confirmat prin reiterarea acestuia: „ghinionul există la dascăli”. În așa fel își construiește intervenția verbală, încât să rezulte că a avut dreptate și că nu este prea grav că a folosit un cuvânt precum „ghinion”. Mai departe în intervenție, el se scuză, de fapt, că nu a fost bine înțeles, fără a fi conștient că prea multe amănunte îl acuză. Cererea sobră de scuze de la început ar fi fost suficientă, dar el continuă, simțind că îi este amenințată imaginea pozitivă, cu un delir verbal, care îi demască orgoliul de a nu fi acceptat că a greșit. Pornește de la premisa că receptorii nu au capacitatea de a înțelege mesajul său (o altă jignire) și atunci simte nevoia să fie cât mai generos în explicitări care, cum spuneam, mai tare îl afundă în vină: „Ca să înţelegeţi unde am vrut să bat”. Reia termenul „ghinion”, însă acum îi mută centrul de interes asupra guvernărilor deficitare din ultimii 25 de ani:

> *În ultimii 25 de ani, nu în ultimii doi, trei, dascălii au avut ghinion, fiindcă nicio guvernare nu a vrut să-i bage în seamă. Încă din ’90 au rămas întotdeauna ultimii când a fost vorba de salarii, au rămas ultimii. Când a fost vorba de condiţii de muncă, au rămas ultimii, şi aşa mai departe. În toate guvernările au rămas tot în coadă şi nu li s-a rezolvat problema. Asta este esenţa lucrurilor, şi despre asta a fost vorba*.

Acum afirmă că a utilizat termenul „ghinion” în acest context politic și nu în cel privitor la imposibilitatea dascălilor de a-și cumpăra șase case. Trece de la o idee la o cu totul alta. Își maximizează imaginea pozitivă prin invocarea programului său, în care afirmă că problema dascălilor ocupă un loc esențial: „Eu cred că educaţia este extrem de importantă, şi dacă vă amintiţi, din programul meu, este nucleul, este punctul cel mai important.” Ultima frază este total deplasată din context, aceasta îndepărtându-se de subiectul avut în vedere: „Nu poţi să te aştepţi de la un dascăl care are un venit care e foarte apropiat de salariul minim să fie extrem de performant

şi extrem de motivat şi să nu primească bani nici să-şi plătească măcar întreţinerea". Ideea pe care o avansează este exagerată și face parte din total alte priorități decât cele conținute în jignirea pe care a comis-o. Președintele face un ocol prin sensuri din dorința de a ieși „curat" dintr-o situație locutivă „murdară". În opinia noastră, cererea oficială de scuze și dovada asumării sincere a acestora ar fi fost suficiente pentru a ieși onorabil din gafa de exprimare comisă.

Klaus Iohannis a declarat că vizita în Israel a premierului Viorica Dăncilă și a Președintelui Camerei Deputaților de la acea dată, Liviu Dragnea, este ciudată, exprimându-se că „Cine ştie ce înţelegeri secrete face domnul Dragnea acolo cu evrei". La numai câteva ore, președintele a revenit cu o declarație în care și-a cerut scuze pentru folosirea cuvântului *evrei*:

> *Să fiu acuzat de antisemitism mi se pare deplasat, caraghios. Eu am fost lăudat şi laureat de mai multe asociaţii evreieşti şi toată lumea ştie că relaţiile bilaterale sunt excelente între România şi Israel de la fondarea statului Israel modern. Nu ştiu pe ce se bazează aceste critici. În afirmaţia mea, cu siguranţă, nu am folosit noţiuni peiorative. Dacă, totuşi, cineva s-a simţit ofensat de declaraţia mea,* ***îmi cer scuze*** *faţă de aceştia, iar declaraţia nu a fost declaraţie, ci o întrebare retorică. Şi, atât cât am spus, atât am vrut să spun. Şi eu m-am întrebat, când s-a lăudat preşedintele Camerei Deputaţilor la televizor că a rezolvat problema Ambasadei, în ce calitate a rezolvat această chestiune şi cum s-a gândit să intre în această dezbatere. Fiindcă vizita aceluiaşi personaj nu a fost anunţată, mediatizată, şi eu mi-am pus întrebarea, cum şi alţi politicieni şi-au pus întrebarea, ok, dacă s-a dus acolo şi nu ştim nimic, ce înţelegeri vor putea să facă? În niciun caz acea întrebare retorică nu a fost cu iz de a jigni comunităţile evreieşti sau statul israelian cu care avem relaţii dintre cele mai bune. Întrebarea mi-am pus-o, fiindcă o persoană din România, recte preşedintele Camerei Deputaţilor, s-a deplasat acolo pentru nu ştim ce, se întâlneşte nu ştim cu cine şi nici nu ştim ce înţelegeri vor face. Dacă ar fi mers în mod transparent, dacă ar fi existat declaraţii politice ca să înţelegem şi noi ce face acolo am şti şi noi mai bine şi înţelegerile nu ar mai fi secrete. Eu nu văd nicio problemă cu Israelul. România şi Israel au relaţii excelente. Eu m-am zbătut pentru această relaţie. Acest lucru a fost recunoscut de asociaţiile evreieşti că m-am implicat, m-am implicat extrem de mult în combaterea antisemitismului, o voi face şi în continuare. Nu avem o problemă bilaterală. Politicieni de la noi, care doresc să se fofileze în politică, cum e domnul Dragnea, încearcă să folosească astfel de teme false, inoportune, pentru a câştiga capital electoral, recunoaştere internaţională, trebuie să îl întrebaţi pe el ce vrea, de fapt. E greu de înţeles cum a ajuns să vehiculeze o astfel de temă* (https://www.stiripesurse.ro/klaus-iohannis-i-i-cere-scuze-pentru-declara-iile-referitoare-la-evrei-nu-a-fost-peiorativ-ci-o-i_1262153.html).

În ciuda faptului că președintele califică afirmația cu rol de ofensă drept o întrebare retorică, aceasta este o exclamație: el nu se întreabă ce face Dragnea în vizita în Israel, ci îl învinovățește implicit pe fostul președinte al Camerei Deputaților de scopuri ilicite prin prima parte a enunțului, care este o falsă interogație: „Cine știe?…" Locutorul aruncă o urmă de îndoială asupra bunelor intenții ale lui Dragnea prin felul în care își construiește intervenția: el îl acuză *a priori* pe acesta de fapte reprobabile. Forma nearticulată a substantivului „evrei" este un reflex că Iohannis nu se referă în expunerea sa la întregul popor evreu, ci doar la acei cetățeni care ar fi dispuși să încheie varii alianțe cu Dragnea, implicit să aibă

același profil moral cu acela al politicianului român. Preocuparea președintelui pentru orice fel de înțelegeri între Dragnea și reprezentanți ai statului Israel este firească într-o oarecare măsură, deoarece vizita a fost una neanunțată, neoficială, dar n-ar fi trebuit să-l determine la o astfel de afirmație atâta timp cât o țară care se respectă – cum este Israelul – n-ar fi dispusă la încheierea unor pacte secrete, fără încunoștiințarea președintelui României. Acuza de antisemit adusă lui Iohannis ni se pare deplasată; ceea ce i se poate recomanda este însușirea deprinderii de a gândi mai profund asupra celor ce urmează să fie exprimate în cuvinte. De foarte multe ori dă dovadă de lipsă de diplomație verbală, cauzată, probabil, de caracterul frust, ardelenesc, dar și de francheța nemțească din atitudinea sa. El nu este un politician „uns cu toate alifiile", un locutor cu vorba „îmbelșugată", ci este brevilocvent, iar de aici se explică și stilul tăios în care procedează la soluționarea sau, mai bine zis, la contrarietatea rezultată de pe urma diverselor afirmații verbale.

Joi, 11 iunie 2020, în plină pandemie de Covid-19, Klaus Iohannis a avut următoarea intervenție cu privire la prelungirea stării de alertă: „În fața unei boli ori ești precaut, ori ești prost. Una din două." Ulterior, președintele și-a cerut scuze în fața celor care s-au simțit vizați:

> *Am vrut să atrag atenția asupra pericolului manipulării. Mi se pare inadmisibil ca o persoană publică care cunoaște datele problemei să încerce să ducă îngrijorările oamenilor în ridicol. Acești oameni care cunosc datele problemei și încearcă să manipuleze inadecvat opinia publică trebuie arătați cu degetul ca să-și revină. Să ne informăm și să luăm de bune informațiile publice care se dau. Nu există alte informații decât cele pe care le aflăm zilnic. Dacă am fost greșit înțeles,* ***îmi cer scuze, nu am dorit să lezez pe nimeni****. Am încercat să atrag atenția asupra încercării de manipulare a opiniei publice* (https://www.pandurul.ro/articol/iohannis-isi-cere-scuze-pe-cine-a-facut-prost!_124695.html).

Fraza a fost rostită în legătură cu lipsa intenților parlamentare de a solicita prelungirea stării de urgență. Ea are și un preambul:

> *Am văzut că sunt unii politicieni care fug după voturi și spun să vină specialiștii cu dovezi. Nu vă supărați, ce dovezi vreți? 270 de infectări de ieri până astăzi. Virusul este în comunitate. În fața unei boli, ori ești precaut, ori ești prost. Una din două*.

În intervenția sa, președintele avea dreptate: prelungirea stării de urgență se impunea. Păcătuiește, însă, din nou, prin generalizarea cu care conchide: el împarte lumea în oameni precauți și oameni proști. Felul în care își cere scuze pentru afirmație este mai implicat, de astă dată, mai personal: „*Îmi cer scuze*, nu am dorit să lezez pe nimeni". Faptul că cererea de scuze are și o urmare este o dovadă că intenția lui Iohannis este una sinceră, nedisimulată, izvorâtă din dorința de a mai ține populația la adăpost din calea virusului ucigaș. Intenția lui este să se înțeleagă faptul că apelativul „prost" face trimitere la autoritățile decidente, care pot anunța prelungirea stării de urgență, dar tergiversează să o facă. Atunci președintele ia frâiele situației în mână, dar o face în termenii discursului negândit cu premeditare în situații-limită, direct, cu care ne-a familiarizat deja.

Concluzii

Scuza este un act verbal *în principal expresiv*, de care locutorul se folosește pentru a-și remedia imaginea pozitivă. El a comis anterior o ofensă față de o persoană sau un grup de persoane și, în momentul în care se simte pregătit să-și reabiliteze poziția, formulează o scuză. Aceasta are scopul de a acționa asupra destinatarului (este activată componenta perlocuționară), determinându-l să-și modifice atitudinea față de emițător: să accepte scuzele și să-l răsplătească pe emitent cu iertarea pentru prejudiciul care i-a fost adus. Cererea de scuze este considerată un *act performativ reușit* doar atunci când cel vizat o acceptă; când reacția lui este una reținută sau negativă, finalitatea demersului nu se împlinește (conținutul semantic rămâne suspendat).

Afirmam că scuza este un act verbal în principal expresiv, deoarece are și o *dimensiune declarativă* – a se vedea caracterul imperativ al verbelor *scuză-mă/scuzați-mă, iartă-mă/iertați-mă*! Cererea de scuze nu intră în categoria actelor de limbaj pe care autorul să le întreprindă cu ușurință, tocmai pentru că este un atentat la imaginea lui negativă: cerându-și scuze, el săvârșește o umilință, contribuie la amplificarea feței pozitive a receptorului. Prin urmare, în vreme ce fața pozitivă a emițătorului este amenințată, fața pozitivă a destinatarului este valorizată. A cere scuze înseamnă că locutorul este capabil să-și asume virtutea umilinței și să comită un act reparatoriu pentru buna funcționare a relațiilor interpersonale. În cazul în care scuzele sunt acceptate, există șanse ca relaționarea să fie restabilită, iar părțile să împărtășească și în continuare aceeași ideologie. Prin aceasta, cererea de scuze are un *caracter social*: asigură bunul mers al conexiunilor dintre membrii unei societăți.

Trebuie să avem în vedere și faptul că nu întotdeauna scuzele sunt prezentate dintr-o voință sinceră a părții culpabilizate; uneori, aceasta recurge la gest doar din dorința salvării unei legături de suprafață cu partea ofensată, în virtutea putinței de a colabora cu aceasta și în viitor. Alteori, emițătorul, practicant al comandamentelor religioase, își cere scuze numai pentru a nu încălca preceptele religiei creștine, care pledează pentru dezvoltarea și întreținerea unor relații de armonie cu aproapele. Există scuze *formale* (specifice discursului public) și *informale* (specifice discursului privat): în prima clasă le încadrăm pe cele oficiale, în care emitentul este o persoană publică și care, prin ponderea funcției pe care o deține, mai degrabă trebuie/se cuvine să ceară scuze în nume propriu sau în numele unei terțe părți pentru un neajuns de pe urma căruia o persoană, dar cel mai adesea o colectivitate a avut de suferit moral sau material. Este o situație în care cererea de scuze este echivalentă cu îndeplinirea unei obligații prevăzute în fișa postului; ea nu este întotdeauna rodul unei mustrări de conștiință a persoanei purtătoare a prerogativelor cu care o încarcă funcția publică respectivă. În clasa scuzelor informale încadrăm acele modalități de răscumpărare a vinei care au loc între persoane egale din punct de vedere ierarhic. Includem aici scuzele familiale, colegiale etc. Și acestea pot fi sincere și nesincere (doar mimate, pentru a se putea menține colaborarea între părți și pe mai departe).

Pentru ca scuza să fie un act verbal reușit, ea trebuie să îndeplinească două condiții: să fie pornită din dorința nedisimulată de a primi iertarea, iar aceasta din urmă să nu fie o atitudine mimată, ci sinceră. A-ți cere scuze cuiva nu este un act verbal rușinos, care să minimizeze persoana în cauză, care să-i lezeze fața negativă,

ci, dimpotrivă, este o demonstrație verbală de promovare a puterii de sine: ești puternic, deoarece ai tăria necesară să te umilești și să repari ceva ce însăți/însuți ai deteriorat cu voie sau fără voie. A fi puternic nu înseamnă a rămâne insular într-o (micro-)societate din cauză că nu vrei să faci rabat de la orgoliul personal, ci înseamnă a te intercondiționa cu semenii, de care, da, în atare situații te pot separa conflicte. Tăria stă în capacitatea de a abdica de la false principii (cum ar fi cel al conservării polului de putere) și de a reconstrui împreună cu ceilalți, chiar cu costul apelării, într-o primă fază, la a-ți cere scuze.

Formularea de scuze se poate realiza prin verbul prototipic „a-și cere scuze" sau prin forma eliptică „scuze" ori prin formule mai dezvoltate/consistente, care cuprind, pe lângă forma de bază, și alte lexeme cu rol augmentativ/intensificator, toate cu scopul de a credibiliza într-o măsură corespunzătoare părerea de rău și rugămintea implicită de ștergere a ofensei. O situație particulară întâlnim în cazul verbului/a locuțiunii verbale *a ierta/a-și cere iertare*. Acesta este mai uzitat în limbajul religios, având ca destinatar divinitatea. Dar mai există un caz particular de folosire a verbului: la finalul confesiunii, în riturile ortodox, catolic și greco-catolic, preotul îl întreabă pe cel care tocmai a efectuat o spovadă dacă îi pare rău de păcatele săvârșite și dacă este hotărât să se îndrepte. Dacă este nesigur de acestea, nu primește dezlegarea, deoarece el nu are căderea să-i ierte păcatele. Iată, așadar, o situație în care reușita actului verbal al cererii de iertare este condiționată de părerea de rău sinceră a credinciosului și de promisiunea de îndreptare, de a nu mai comite alte păcate. Tot în acest perimetru al vieții sacre, se vorbește despre păcate lesne iertătoare și despre păcate de moarte. Cum este de așteptat, pentru primele, dezlegarea se obține mai ușor (fiind vorba de păcatele uzuale), iar pentru celelalte, este nevoie de o implicare afectivă suplimentară a penitentului și de dorința aprigă de a nu persevera în ele (fiind vorba despre păcatele înscrise în Decalog). Probabil datorită specializării lor dobândite în lexicul religios, verbul „Iartă-mă!" sau fraza „Te rog să mă ierți!" sunt mai rar întâlnite în discursul public. Acestea au căpătat o dimensiune afectivă: extrase din limbajul religios, sunt folosite cu precădere între intimi. Totodată, este de observat semantica puternică pe care o încapsulează verbul „Iartă-mă!" atunci când este adresat divinității. Se spune că rugăciunea nu trebuie să aibă multe cuvinte ca să se împlinească: un „Doamne, iartă-mă!" este suficient pentru ca ea să ajungă la Dumnezeu.

Uneori, verbul *a scuza* (mai rar, *a ierta*) la pers. a II-a sg./pl. este folosit ca parte a unei conduite comportamentale: el prefațează mobilizarea vorbitorului pentru executarea unei acțiuni. Apare, astfel, în structuri clișeizate, doar ca marcă fatică, drept automatism verbal: *Scuzați-mă, vă rog, ați putea să-mi faceți loc să cobor*? Nu poate trece neremarcată distanța dintre cele două utilizări: una „serioasă", să-i spunem, în care pronunțarea verbului provine, poate, în urma unui lung șir de deliberări ale autorului cu sine, și alta „mecanică", în care nu semantica verbului este incriminată, ci ușurința cu care îl emitem, având, totuși, a face, și în acest al doilea caz, cu deținerea unui indice lexical de bună purtare. Alături de alte formule precum: exprimarea salutului, a mulțumirilor, a compasiunii, a părerii de rău etc., exersarea scuzei face parte din codul bunelor maniere însușite de către individ în primii ani de viață. Felul în care acesta se raportează la ele este un barometru al educației, al gradului de cultură socială și morală dobândită.

Scuza este preponderent de natură verbală, dar nu în totalitate. Putem recurge și la alte mijloace în afara celor de factura cadourilor verbale atunci când intenționăm să reînnodăm relația cu celălalt. Este vorba despre scuza sub formă gestuală, atunci când situația se pretează la un atare substitut, care, probabil, ar satisface într-o mai mulțumitoare măsură așteptările celui păgubit de cererea de scuze.

A-ți cere scuze în adevăratul sens al cuvântului înseamnă, în primul rând, a-ți asuma o eroare comisă de către tine sau altcineva cu voie sau fără de voie. Devii purtătorul acelui *hybris* până în momentul în care, prin catharsis, te eliberezi de el. Purificarea de păcat se poate obține prin aproprierea responsabilității pentru acesta. Odată conștient că tu ești agentul care te poate mântui de vină, trebuie să alegi formula cea mai potrivită care să-ți țină, dacă se poate, și orgoliul la adăpost de fisuri, dar și să-i redai celuilalt demnitatea pe care i-ai știrbit-o. Este un gest verbal (sau nonverbal) de mare artă să fii dispus să recurgi la orice strategie pentru a reechilibra social lumea și a suda legăturile interpersonale periclitate. Iertarea se obține iertând. Până când nu te vei fi iertat pe tine complet, până când nu îți vei fi recunoscut fragilitatea de ființă supusă păcatului și greșelii și până când nu le vei fi depășit învățând din ele, iertarea de la celălalt nu are cum să vină. Și asta pentru că suntem concatenați să iertăm greșind și să greșim iertând. Gestul de a ne cere scuze a fost creat pentru a ne conștientiza câte scuze așteptăm înșine de la alții și așteptând, să le oferim pe ale noastre la schimb. Atunci când le formulăm, ne descoperim în toată fragilitatea noastră; suntem făpturi la discreția și (dis)creditarea celorlalți, dar mai ales a lui Dumnezeu. El ne iartă, oamenii ne judecă. Noi trebuie să-i iertăm și pentru judecata lor, cerându-I, ca în episodul biblic, iertare, că nu știu ce fac.

Bibliografie

Austin 1965: J. Austin, *How to Do Things with Words*, New York, Oxford University Press.

Battistella 2014: E. Battistella, *Sorry about That: The Language of Public Apology*, New York, Oxford University Press.

Blum-Kulka 1982: Sh. Blum-Kulka, *Learning How to Say What You Mean in a Second Language: A Study of Speech Act Performance of Learners of Hebrew as a Second Language*, în "Applied Linguistics", vol. 3, nr. 1, p. 29–59.

Brown, Levinson 1987: P. Brown, S. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press.

Cebotaroș 2017: Viorica Cebotaroș, *Aspecte pragmatice ale actului* ***scuzei*** *în limba română*, Teză de doctorat, http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51635/viorica_cebotaros_thesis.pdf.

Celermajer 2009: D. Celermajer, *The Sins of the Nation and the Ritual of Apologies*, Cambridge/New York, Cambridge University Press.

Chapman, Thomas 2008: G. Chapman, J. Thomas, *Cele cinci limbaje ale scuzelor: cum să vă îmbunătăţiţi relaţiile*, traducere din limba engleză de Rafael Cristian Cîrlig, Bucureşti, Editura Curtea Veche.

Coulmas 1981: F. Coulmas, *Conversational Routine. Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*, The Hague, Mouton.

DSL 2005: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii* (DSL), ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Nemira.

Edmondson, House 1981: W. Edmonson, J. House, *Let's Talk and Talk about It. A Pedagogic Interactional Grammar of English*, München, Urban & Schwarzenberg.
Fraser 1981: B. Fraser, *On Apologizing*, în F. Coulmas (ed.), *Conversational Routine*, The Hague, Mouton De Gruyter, p. 259–271.
Goffman 1971: E. Goffman, *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*, London, Allen Lane the Penguin Press.
Harris, Grainger et alii 2006: S. Harris, K. Grainger, L. Mullany, *The Pragmatics of Political Apologies*, în "Discourse and Society", vol. 17, nr. 6, p. 715–737.
Hoarţă-Cărăuşu 2003: L. Hoarță-Cărăușu, *Elemente de analiză a structurii conversaţiei*, Iaşi, Editura Tehnică, Ştiinţifică şi Didactică CERMI.
Holmes 1990: J. Holmes, *Apologies in New Zealand English*, în "Language in Society", vol. 19, p. 155–199.
Kampf 2008: Z. Kampf, *The Pragmatics of Forgiveness: Judgments of Apologies in the Israeli Political Arena*, în "Discourse and Society", vol. 19, nr. 5, p. 577–598.
Kampf 2009a: Z. Kampf, *Public (Non-)apologies: The Discourse of Minimizing Responsibility*, în "Journal of Pragmatics", vol. 41, p. 2257–2270.
Kampf 2009b: Z. Kampf, *The Age of Apology: Evidence from the Israeli Public Discourse*, în "Social Semiotics", vol. 19, nr. 3, p. 257–273.
Kampf 2013: Z. Kampf, *The Discourse of Public Apologies: Modes of Realization, Interpretation and Mediation*, în Daniël Cuypers, Daniel Janssen, Jacques Haers, Barbara Segaert (eds.), *Public Apology Between Ritual and Regret*, Leiden, Brill Rodopi, p. 147–166.
Kampf, Löwenheim 2012: Z. Kampf, N. Löwenheim, *Rituals of Apology in the Global Arena*, în "Security Dialogue", vol. 43, nr. 1, p. 43–60.
Kerbrat-Orecchioni 1992: C. Kerbrat-Orecchioni, *Les interactions verbales*, tome II, Paris, Armand Colin Editeur.
Kerbrat-Orecchioni 1994: C. Kerbrat-Orecchioni, *Les interactions verbales*, tome III, Paris, Armand Colin Editeur.
Kerbrat-Orecchioni 1996: C. Kerbrat-Orecchioni, *La Conversation*, Paris, Editions du Seuil.
Kerbrat-Orecchioni 2005: C. Kerbrat-Orecchioni, *Les actes de langage dans le discours*, Paris, Armand Colin.
Lakoff 2001: R. Lakoff, *Nine Ways of Looking at Apologies: The Necessity for Interdisciplinary Theory and Method in Discourse Analysis*, în Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton (eds.), *The Handbook of Discourse Analysis*, Malden, Massachusetts, Blackwell Publishers, p. 197–214.
Leech 1983: G. Leech, *Principles of Pragmatics*, London/New York, Longman.
Marquez-Reiter 2000: R. Marquez-Reiter, *Linguistic Politeness in Britain and Uruguay: A Contrastive Study of Requests and Apologies*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
Mihăilescu 2004: A. Mihăilescu, *Interacţiunea verbală din perspectiva politeţii. Domeniul scuzei şi funcţia justificărilor în cadrul relaţiei interpersonale*, în „Limbă și literatură", vol. III – IV, p. 101–113.
Ogiermann 2009: E. Ogiermann, *On Apologizing in Negative and Positive Politeness Cultures*, Amsterdam /Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
Olshtain 1989: E. Olshtain, *Apologies Across Languages*, în Sh. Blum-Kulka, J. House, G. Kasper (eds.), *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*, Norwood, New Jersey, Ablex Publishing Corporation, p. 155–173.
Olshtain, Cohen 1983: E. Olshtain, A. Cohen, *Apology: A Speech-Act Set*, în N. Wolfson, E. Judd (eds.), *Sociolinguistics and Language Acquisition*, Rowley, Massachusetts, Newbury House Publishers, p. 18–35.
Owen 1983: M. Owen, *Apologies and Remedial Interchanges*, Berlin, Mouton Publishers.

Popa, Cebotaroș 2016: Gh. Popa, V. Cebotaroș, *Specificul cultural al scuzei românești*, în „Philologia”, Institutul de Filologie al AȘM, nr. 3 – 4, p. 73–80.
Searle 1969: J. R. Searle, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
Searle 1979: J. R. Searle, *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge, Cambridge University Press.
Sorea 2007: D. Sorea, *Pragmatics: Some Cognitive Perspectives*, București, Editura Universității din București.
Zvirid 2013: Ramona-Maria Zvirid, *Actele verbale expresive în limba română*, București, Editura Universității din București.

Apology as an Expressive Speech Act – Preliminary Remarks

Interlocutors communicate various pieces of information by means of the lexemes that they use in verbal interactions. Sometimes, those lexemes, upon being uttered, have the capacity to fulfil the propositional content of the speech acts that they express. Thus, speakers make statements, give thanks, greet, swear, admire, or apologise. This paper analyses apologies as expressive speech acts. The study aims at defining this type of speech act, determining the lexical and grammatical means by which an apology is expressed, identifying its main pragmatic functions, and establishing some of the strategies through which the balance of an interaction is restored once an offence is overcome. In support of these arguments, the article proposes the interpretation of three discourse situations in which the President of Romania, Klaus Iohannis, has issued an apology. With respect to methodology, the study uses the precepts of pragmatics.